

Täna, sada aastat tagasi ja sada aastat edasi

MART RAUDSAAR
*Riigikogu Toimetiste
peatoimetaja*

Kadunud vanaisa maja pööning oli nagu ajakapsel, kus leidus põnevaid, eelmistest omanikest ja eelmisest riigikorrast jäänud asju. Mõned kuud rohkem kui kolmkümmend aastat tagasi leidsin sealt Eesti Vabariigi isikutunnistuse, politsei ajakirja vanu numbreid ning rahvakalendreid. Ühest kalendrist lugesin juttu eesti rahva arvukuse ajaloost. Ilmnes, et eestlased on olnud mitmel korral väljasuremise äärel: peale muistset vabadusvõitlust, Liivi sõja ajal ning kõige keerulisem oli olukord Põhjasõja järel, kui katk, nälg ning laastav sõda olevat jättnud ellu umbes sada tuhat eestlast.

1988. aastal oli eestlaste ellujäämine rahvana taas päevakorda tõusnud, ehkki meid oli alles palju enam kui sada tuhat inimest. See oli üks teemadest, mida arutati Toompeal loomeliitude pleenumil. Järgnenud ajalugu oli meie vastu armuline, kui avanes võimaluste aken, millest õnnestus läbi hüpata ning vereohvrita taasisesivsuda. Sellest hetkest on möödunud varsti kolmkümmend aastat, mil me oleme saanud elada vabas riigis ja olla iseenda peremehed, ent rahvaarvu teema on taas päevakorral. Milles on asi? Ometigi kuuleme ja loeme arvamusavaldusi, et eestlased pole kunagi nõnda hästi elanud, kui praegu. Siiski pole rahvastikuprotsesse tulevikku projitseerides põhjust muretaks

rahuloluks. Tegelikult on põhjust arutelu-deks, mida ette võtta, et vältida enda allauhtumist demograafilisest vetsupotist, kui kasutada professor Rein Taagepera ajakirjanduslikku väljendust.

Peagi tegevuse lõpetav Riigikogu koosseis on pidanud küsimust riiklikult väga oluliseks. Isegi nõnda oluliseks, et on loodud erikomisjon – probleemkomisjon rahvastikukriisi lahendamiseks. Komisjon on teema avalikult tõstatanud ning teinud koostööd ülikoolide ja teadlastega, kuulmaks olukorra lahendamiseks soovitusi. Käesolev Riigikogu Toimetiste number, mis keskendub Eesti rahvastiku küsimus-tele, avaldab mõningaid selle erikomisjoni tegevuse tulemusel sündinud uuringuid.

Arusaadavalt on teema keeruline. Riigikogu Toimetiste vestlusing, kus osalesid kõik probleemkomisjoni liikmed, andis ülevaate senitehtust. Põhimõtteliselt on meil neli viisi, kuidas saada inimesi juurde: kas võtame vastu uussisserändajaid, kas võtame tagasi Eestist ära läinud inimesi, kes tagasi tulevad, kas suurendame iivet või pikendame inimeste eluiga, et nad nii vara ära ei sureks. Kui erakondade esinajad tunnistavad rahvastikukriisi olemasolu probleemina, siis võimalike rakenduste ja haakuvate poliitikasoovituste rõhuasetused on erinevad. Mida osalejad välja pakkusid, võib lugeda vestlusingist.

Rahvastiku temaatika täidab käesoleva numbri fookuse ja osaliselt ka uuringute rubriiki. Sissejuhatava põhjapaneva esseega „Eestlaste lugu” alustab fookusplokki statistik ja rahvastikuteadlane, emeritprofessor Ene-Margit Tiit. „Meil on hästi läinud,”

kirjutab Ene-Margit Tiit. „Euroopa pinnal on eri aegadel elanud palju rahvaid – väikseid ja mitte nii väikseid –, kellest pole muud järele jäänud kui nimi ajaloo- raamatus. Meil on hästi läinud, oleme ajaloo juhusemängus tõmmanud õnneloosi, ilma et seda ise oleks märganudki, sest mõnigi kord on see õnneloos olnud üsna mõru kesta sees.” Oma suurepärases essees annab ta ülevaate rahvastiku dünaamikast minevikus ning arutleb põhjuste üle, miks on meie rahvastiku kasv praegu pidurdunud.

Järgnevad kirjatööd vaatavad põhjalikumalt rahvastikuteema eri aspekte. Allan Puur, Raul Eamets, Magnus Piirits ja Martin Klesment tutvustavad integreeritud rahvastiku- ja hõiveprognoosi aastani 2100 ning küsivad, millised on Eesti võimalused demograafiliste muutustega toime tulla. Lauri Leppik, Luule Sakkeus, Liili Abduladze ja Tiina Tambaum uurivad, kuidas kohaneda ja paremini ära kasutada fakti, et meie rahvastik vananeb. Egge Kulbok-Lattik ja Mihkel Kaevats vaatlevad, kuidas peaks Eesti riik maksimaalselt avastama ja kasutama meil elavaid talente. Leif Kalev ja Mari-Liis Jakobson kirjeldavad hargmaistumist mitte probleemi, vaid võimalusena: tuleb hoida sidet välismaal elavate eestlastega. Tiiu Kuurme käsitleb emadust ja küsib, kuidas tunnevad ennast meie emad ja kas nad elavad täisväärtuslikku elu.

See pole veel sugugi kõik. Leif Kalev kirjutab kodanikusubjektsusest inimeste võimestamisel, Ene-Margit Tiit vaatleb koos kaasautoritega tänapäevase rahvastikustatistika probleemkohti. Märt Masso Praxisest uurib Eesti sotsiaalkaitse hetkeolukorda ning Johanna Vallistu Arenguseire Keskusest kirjeldab meile tulevikutöö stsenaariume. Ja see tulevik ei oota meid mitte väga kauges tulevikus! Teisisõnu ei kõnele me saja aasta perspektiivist, mis võiks tunduda pelgalt akadeemilise huvina.

Kuid ka saja aasta teemale võime vaadata sellest aspektist, et vundamendita, mis laoti sada aastat tagasi, ei oleks meie

praegust riiklust ega tõenäoliselt üldse mitte midagi. RiTo selle numbri ilmumise ajal sada aastat tagasi oli alanud juba Vabadussõda. Toompeal tegutses Maapäev, kes kogunes viimasele istungile 1.–5. veebruarini 1919 ning andis oma volitused 24. aprillil üle vastvalitud Asutavale Kogule, Riigikogu otsesele eellasele. Seega on algamas Riigikogu juubeliaasta. Sel puhul pöördub Riigikogu Toimetiste poole Riigikogu spiiker Eiki Nestor. Ka tutvustab Riigikogu Toimetiste number peagi Jaak Valge sulest ilmuvat Riigikogu ajaloo- raamatut ning annab ülevaate Riigikogu juubeli puhul avatud näitusest.

Mõeldes äsjasele debatile ÜRO Marra- kechi ränderaamistiku teemal, pole tähtsust kaotanud küsimus Riigikogu rollist Eesti Vabariigi välispoliitika kujundamisel. Teemat on uurinud August Rei stipendiaat Jürgen Tamme oma magistritöös „Eesti parlamentaarsete kogude välispoliitiline pädevus 1917–1940”. Mõeldes ka Eesti iseseisvuse kaotamisele, võib igäiks töö kokkuvõtet sellest RiTo numbrist lugedes juurelda, milline peaks olema parlamendi roll meie välispoliitika kujundamisel.

Nagu ikka, mahub uue RiTo veergudele veel uurimusi, mis pole otseselt seotud ühegi fookusteemaga. Näiteks Viljar Veebel ja Illimar Ploom on uurinud, kuidas suurendada NATO heidutustegevuse usutavust ja pakuvad välja meetmeid heidutuse tõhustamiseks Balti riikides.

Veel üks märkus lugejale. Lõpule on jõudnud Riigikogu Toimetiste kodulehe uuendamine (<https://rito.riigikogu.ee/>) ning nüüdsest on uue numbri kõik tekstid kohe vabalt kodulehel saadaval. Meie missioon on koguda riiklikult tähtsates küsimustes hetkel parimat saadaolevat eestikeelset teadmist ja teha see kättesaadavaks mitte üksnes põhiseaduslikele institutsioonidele, vaid ka laiemale avalikkusele. Head lugemist!